

FRANCIS BACON'S RESİMLERİNDE İNSANLIK DURUMU: BİR KİMLİK VE GERÇEKLİK ANALİZİ

THE HUMAN CONDITION IN FRANCIS BACON'S PAINTINGS: AN ANALYSIS OF IDENTITY AND REALITY

СОСТОЯНИЕ ЧЕЛОВЕЧНОСТИ В КАРТИНАХ ФРЭНСИСА БЭКОНА: АНАЛИЗ ИДЕНТИЧНОСТИ И РЕАЛЬНОСТИ

Doğan AKBULUT*

ÖZ

Bacon'ın sanatı, korkunç, haykıran, sefil insanlık durumunun özeti gibidir. Onun insana bakışı, hayata karşı kayıtsızlığı yaşamla ölüm arasına sıkışmış çaresiz bir bireyin, özelde ise kendi istismarlarının, tercihlerinin veya yaşanmışlıklarının üstü örtük yansımalarıdır. Sadece kendi yaşamının özeti olarak ele alınsa bile sanatının ana malzemesi insandır. Bazen bir portre bazen yataкта uzanmış bir figür, bazen yarı insan yarı hayvan olarak algılanabilecek türden insanımsı, kargasından sıyrılmış kan revan içinde et yığınları varlıklar onun sanatından görüngülerden sadece bazılarıdır. Bu türden imgeler, çocukluğunda ve gençliğinde yaşamış travmaların sonucu, yaşamının önemli bir döneminde saklamak zorunda kaldığı cinsel kimliği nedeniyle toplumsal linçe maruz kalmış, dışlanmış bir bireyin ruh halini yansıtan, kendi kimliğini kabul ettirmeye çalışan bir insanın yaşadığı bunalımların nörotik dışavurumu gibidir.

Sanatla yaşamın örtüşmesi ya da sanatçının yaşamının sanata nasıl yansıdığına bir özeti niteliği taşıyan bu çalışmada Bacon'un resimleri üzerinden sanatçının kimliği ve eserlerindeki gerçekliği üzerine bir inceleme yapılması amaçlanmıştır. Bacon'un resimlerindeki figürlerin imgesel olarak sunduğu iletilerin incelenmesi, onun sanatının anlaşılması ve yorumlanması ve yirminci yüzyıl yeni figürasyon resim sanatı ile bağlantıların kurulması çalışmanın ana eksenini oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sanatın Gerçekliği, Sanatın Kaynakları, İnsanlık Durumunun Görsel Temsili, Sanatla Yaşamın Örtüşmesi

ABSTRACT

Bacon's art is like the summary of the disgusting, terrible, screaming, mad miserable human condition. His view of humanity and his indifference to life are implicit reflections of a helpless individual stuck between life and death, and in particular, his own abuses, choices or experiences. Even if it is considered only as a summary of his own life, the main material

* **ORCID:** [0000-0001-9310-720X](https://orcid.org/0000-0001-9310-720X), İnönü Üniversitesi, dogan.akbulut@inonu.edu.tr

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: AKBULUT, D. (2024). FRANCIS BACON'S RESİMLERİNDE İNSANLIK DURUMU: BİR KİMLİK VE GERÇEKLİK ANALİZİ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (61), 61-69. DOI: [10.17498/kdeniz.1417285](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1417285)

Francis Bacon's Resimlerinde İnsanlık Durumu: Bir Kimlik ve Gerçeklik Analizi

of his art is human. Sometimes, they are a portrait, sometimes they are a figure lying on a bed, sometimes they are humanoid beings that can be perceived as half-human and half-animal, or just piles of flesh covered in blood, stripped of their crow. They all reflect the mental state of an ostracized individual who was subjected to social lynching due to the sexual identity he had to hide during a significant period of his life, as a result of the traumas he experienced in his childhood and youth, and is like the neurotic expression experienced by a person trying to have his own identity accepted by the community he is a part of. This research, which is a summary of the overlap between art and life or how the artist's life is reflected in art, is an examination of the identity of the artist and the reality in his works through Bacon's paintings. It is aimed to understand and interpret Bacon's art in terms of the imaginary messages of the figures in his paintings and to contribute to understanding the new art of figuration painting of the twentieth century.

Keywords: Artistic Reality, Artistic Sources, Visual Representation of Human Condition, Overlapping of Life and Art

АННОТАЦИЯ

Искусство Бэкона подобно краткому изложению ужасного, кричащего, жалкого человеческого положения. Его взгляд на человечество и его безразличие к жизни являются основным отражением беспомощного человека, застрявшего между жизнью и смертью, и, в частности, его собственных злоупотреблений, выбора или опыта. Даже если рассматривать его лишь как итог его собственной жизни, основным материалом его искусства является человек. Иногда портрет, иногда фигура, лежащая на кровати, иногда человекоподобные существа, которые можно воспринимать как получеловека-полуживотного, и грудь в крови и плоти, содранные с их ворон, — вот лишь некоторые явления в его искусстве. Такие изображения отражают психическое состояние подвергающегося остракизму человека, подвергшегося социальному линчеванию из-за своей сексуальной идентичности, которую ему приходилось скрывать на протяжении значительного периода своей жизни, в результате травм, пережитых в детстве и юности, и являются как невротическое выражение кризисов, переживаемых человеком, пытающимся принять свою собственную идентичность. В нижеследующем исследовании, которое представляет собой краткое изложение пересечения искусства и жизни или того, как жизнь художника отражается в искусстве, направлено на изучение личности художника и реальности в его произведениях через картины Бэкона. Изучение образных посланий, представленных фигурами на картинах Бэкона, понимание и интерпретация его искусства, а также установление связей с новым искусством фигуративной живописи двадцатого века, являются основной темой данного исследования.

Ключевые слова: Реальность искусства, Источники искусства, Визуальное представление человеческого положения, Совпадение искусства с жизнью

"Bir çığlıkla doğarız; bir çığlıkla hayata geliriz ve belki aşk, yaşama korkusu ile ölüm korkusu arasında bir cebinliktir."

F. Bacon

"İnsan, doğası henüz sabitlenmemiş hayvandır."

Friedrich Nietzsche

Giriş

Özellikle çocukluk yıllarında sıkıntılarla geçen bir yaşamın yansıması olan Bacon'un sanatı, insanlığa bakışının ve özellikle kendi istismarının ya da cinsel tercihinin

örtük yansımaları olarak özetlenebilir. Bacon yalnızca kendi yaşamının yansımalarını değil, yaşadığı günlerin savaş sonrası toplumsal yaşamın birey üzerindeki etkisini yansıtır. Her şeyden önce resimlerinin ana malzemesi insandır. Bazen bir portre, bazen yataкта yatan bir figür, bazen de yarı insan yarı hayvan olarak algılanabilecek türden figürler onun sanatının merkezini oluşturan imgelerden sadece bazılarıdır.

Öznel yaşamında ruhsal kırılmaları yüksek olan bir benliğe sahip olan Bacon, sadece bireysel düzlemde değil toplumsal ve hatta evrensel ölçekte insanlığın tümünü etkileyen bir savaşın, yani I. Dünya Savaşı'nın şiddetini de duyumsamak zorunda kalır. Yürüten'in (2019) belirttiği gibi; *“Bacon, küçüklüğünde maruz kaldığı şiddet, korku, istismarı ve travmayı gömmek yerine, bu duygusal yoğunluğu sanatıyla dışa vurmaya tercih etmişti. Britanyalı sanatçı, topluma ve kendimize daha pozitif versiyonlarımızı sunmak için bastırdığımız o zorlu duygu ve deneyimleri ortaya çıkarma tutkusuyla gerçeğin peşinden gitti. Çünkü Bacon için sanat, sonunda bize kendimizle alakalı bir doğru sağlamalı!”*. Hem savaşın etkileri hem de öznel yaşamında yaşanan travmalar bilinçaltında derin birer yara olarak kendine yer açmış ve Bacon bunları sanatında kimi zaman bilinçaltına inen bir vasıta kullanır gibi işlemiştir.

Ruhuna nüfuz eden travmaları yansıtmasının yanında onun sanatı, hayatının önemli bir döneminde gizlemek zorunda kaldığı cinsel kimliği nedeniyle de toplumsal linçlere maruz kalan, dışlanmış bir bireyin ruh halini yansıtan, ruh yansımalarının ifadesi olarak görülebilir. Resimlerinde kullandığı beden imgelerinden de rahatlıkla anlaşılacağı gibi, eşcinsel olmanın yarattığı sorunlar günlük yaşamını olduğu kadar sanat algısını ve tarzını da etkilemiştir. Özellikle resimlerinde kullandığı çıplak erkek bedenleri ve sevişen erkek resimleri onun cinsel tercih sanatına yansıyan ana motiflerden bazıları olarak girmiştir. Toplumun “sapkın” olarak adlandırdığı bu ilişki onun sanatının ana konuları içerisinde yer alır. Kendini kendisi olarak var etmeye çabalayan ve büyük oranda ataerkil cinsiyetçi toplum içinde tek başına kalan Bacon'ın yalnızlığı ve huzursuzluğu sanatının kaderi gibidir. Onun düşüncesini yansıtan resimlerdeki ana izleklerden ikisi olan ölüm ve felaket birbiriyle koparılmaz bağlar kurmuş gibidir. Eşcinsel olmanın ruhsal ve bedensel çelişkileri, erkek bedenine sahip olmak ile toplumun ahlak dışı ve sapkınlık olarak gördüğü cinsel tercih arasında kalan ruhun derin yıkıntıları bir sanat eseri olarak yansımaları bulur ve sanatçının sık kullanımıyla kendi söylemi haline gelir. Tüm bu etkenler ve sanatsal yansımaları onun sanatının gerçekliğini oluşturan temel motifler ve imgeler şeklinde kendini gösterir. Kimi eleştirmenler zaman zaman eleştirel bir üslup içinde gizli biçimde dile getirdikleri tepkilerle onun yaptığı sanattan ve yaşadığı hayattan aşağılama ile konuşmalarına rağmen sanat onun tek sığınağı gibidir. Kimliğinden dolayı içine itildiği yalıtılmışlık durumundan kaynaklı olarak sanatı hayatının bir özetine ve toplum tarafından “şeytani” olarak nitelendirilen aşkının yansımalarına dönüşür.

1. Bacon'ın Sanatının Gerçekliği ve İmajları

Sanat düşünsel bir özelliğe sahip insan edimi olarak tanımlanırsa sanatın öznesinin onu yaratan kişi olduğu ortaya çıkar. Başka bir ifade ile sanat onu üreten kimlikten, zihinden ve onun yaşantısından bağımsız olarak düşünülemez. Bu da sanatın gerçekliğini sanatçının gerçekliğinde arama konusunda bir rehber niteliğindedir. Çünkü sanat yoluyla ortaya konulan bir yapıt sanatçının kendi imgeleminden ya da yaşamından yola çıkarak gerçekleştirmeye giriştiği eylemin sonucunda ortaya çıkan bir üründür. Bu durumda sanatın gerçekliği bir yandan dış dünyanın yansımasıdır, öte yandan ise sanatçının kendi iç duyumsamaları sonucu yapıtlar yoluyla ortaya koyduğu gerçektir. Bu bağlamda her iki gerçek arasında sanatın biçimlendirilmesi açısından farklı sonuçları vardır. İpşiroğlu'nun (1972:176) da belirttiği gibi *“gerçeği dışarda arama eğilimi sanatı biçimci, kuralcı, akılcı, tasvirici, soğukkanlı bir sanata götürürken, diğeri biçimlerin dağılmasına dış görünüşlerin bozulmasına, mantık kalıplarının*

Francis Bacon's Resimlerinde İnsanlık Durumu: Bir Kimlik ve Gerçeklik Analizi

kırılmasına, duygu taşkınlıklarına, hayal bulgularına özgür anlatımlara yol açmaktadır.” Bacon’ın gerçekliği ikinci tanımlamaya daha çok uyan bir gerçeklik olarak durmaktadır. Bacon’un sanatı yaşanan dış gerçekliğin kuşatıcı ve ruhu ezen özelliklerinden kaynaklı içsel dünyanın kendini koruyan ve bunun için kendini ifade etme yollarını büyük bir tutkuyla arayan bir zorunluluk görünümündedir. Gasset’e göre; *“Sanatlar, benliğini ifade edecek formüle başka yoldan ulaşamayan insanoğlunun kendisini anlatmasına yarayan bir duygu organıdır.....Sanat aşk gibi, mahrem bir olaydır, dışardan gelme değil, içten doğma; o nedenle anlamını kendisinin dışındaki fiziksel gerçeklerde arayamaz, arasa da bulamaz”* (2012:8). Sanatsal yaratma fiziksel dış dünyanın içinde debelenen toplumsal çarkların içinde kendini kurmaya çalışan benlik için bir kurtuluş halidir. *“Siz yaratıcılar, yaşamınızda birçok acı ölmeler olmalı. Onun için her ölümünün savunmanı olmalıyız. ... Ey yaratıcılar, ey yüksek insanlar, insan ancak kendi çocuğuna gebedir”* (Nietzsche, 2011:276.). Nietzsche, bir taraftan sanatın acı ile beslendiğini ifade ederken sanatçının deneyimlerinden bağımsız bir sanatsal üretimin imkansızlığına göndermede bulunur.

Sanatçı, toplumsal yabancılaşma bağlamında koruma amacıyla kendisi için oluşturmuş olduğu sahte bir gerçeklik içinde yaşar. Hem onları onaylamayan hem de kendilerinin onaylamadığı bir yaşamın gerçekte içinde bulunmak, onlara kabus gibi görünür. Fildişi kule ya da keyfiyet içerisinde hareket ederler ve böylece kendilerini sosyal bir vakum içerisinde yeniden var ederler (Bianchi, 1999:93). Bacon bunun tersini yapar ve kendini kuşatıp onu toplumdan koruyacak bir uyarcalık maskesi takmayı reddeder. O yaşadığı hayatın sıkıntılarını, acılarını, kırgınlıklarını, üzüntülerini ve toplumsal dışlanmışlığını resimlerinde yansıtırken kendini ortaya koyarak riske girmekten de çekinmez. Görünüşe göre, esaretin altında bir varlık alanı kurmak yerine kendini tüm öznel nitelikleri ile ortaya dökerek kendini de ve sanatını da özgürleştirme çabasına girer. Bacon renkli hayatına rağmen yalnızdır, ancak onun yalnızlığı Ahmet Telli’nin; (2004:69) tanımladığı gibidir ; *“Yalnızlık hiç de tanrısal değil, görkemli değil. O yalnızca geçmişle gelecek, ölümle yaşam arasında kocaman bir karanlık nokta. Geçmiş ve geleceği olmayan, ölümle yaşam arasında irinli bir leke...”*. Bu karanlık nokta, ömrü sınırlı olan bireyin trajedisini kaderine razı gelerek daha da vahim hale dönüştürmek için oldukça belirsizdir. Ama Bacon sessizlik ve kabullenişin karşısında seslenmeyi ve ifadeciliği seçer. Onun sanatının onu betimleyen, tanımlayan, anlatan ve yeniden kuran ruhu bu seçiminde saklıdır.

Belki de Bacon’ın içinde sanat yapmak sığınabileceği ve kendini özgürce ifade edebileceği tek limandı. Bir anlamda Bacon için Sontag’ın da belirttiği gibi, *“Sanat, Yaşamın saldırılarına karşı bir savunmadır. Sanat şöyle der yaşama; Beni aldatamazsın. Alışkınlıklarını biliyorum, tepkilerini önceden tahmin edip izlemekten zevk alıyorum ve normal akışını durduracak kurnaz tuzaklara düşürerek sırlarını çalıyorum senin...”* (1991:79). Sanatçı kendisiyle ilgili gerçekleri anlatmanın huzursuzluğu içindedir ancak yine de ruhunu kemiren acılarını, yaşanmamışlıklarını anlatmak zorundadır. Sanat, duyumsanan bu gerçekliğin ifade etmenin bir yolu olmasının ötesinde bu yönüyle varoluşun yeniden anlamlı hale getirilmesi açısından da önemli hale gelir. Aslında yaşadığı “şeytani” aşklarının yansımaları gibidir ve belki de Bacon bize sanatı aracılığı ile *“İşte benim Hayatım, işte benim aşklarım, işte benim sanatım”* şeklinde seslenir.

Bacon, Tanrı birliğini ya da kuralını önemsemez. Sanat, Tanrının yarattığı evrendeki düzensizliğe, adaletsizliğe karşı çaresiz bir insanın son savunma alanı, son kalesi olarak vardır onun eserlerinde. O, *“Tanrı’nın şiddeti altında ezilen insanı sanatsal bir birlikte bir araya getirir. Ölmek zorunda olan varlık ölmeden önce parıldar hiç değilse, haklı çıkması da bu parıltıdır. Değişmez bir noktadır bu, kin tanrısının bundan böyle taşlaşmış yüzüne karşı çıkarılabilecek tek noktadır”* (Camus; 2015:44). Bacon’un kadere inancı Nietzsche’nin

“*amor Fati*” (*Kaderini sev*) kavramıyla özdeş gibidir. Kaderden kaçmak yerine onu kabullenerek yaşamayı tercih eder.

Bacon’ın resimlerinde başvurduğu imgeler, deforme olmuş, insan ve hayvan arasındaki bir konumda belirsiz, kimliksiz, yalnız ve her zaman şiddetin içinde yaşamaya alışkın bir sanatçının imgeleridir. Başka bir deyişle Bacon’un kendi kendisiyle yüzleşmesi ya da hesaplaşmasıdır. Kimlik karmaşası ve yaşamı arasındaki çelişkilerine gönderme gibidir. Berger’e göre “*düşündüklerimiz ve inandıklarımız nesnelere görüşümüzü etkiler*” (2014:8). Bacon’ın resimlerinde bu yaşanmışlık gözün gördüğü gibi karşımıza çıkmaz. Bacon, gördüğünü değil, görüntülerin ve yaşanmışlıklarının arkasındakinin peşindedir. O görüntülerin kendisinde bıraktığı duyguları resmeder. Resimlerinin izleyicide şiddet ve iğrenme duygusu uyandıracak biçimde, geleneksel anatomik sunumun dışına çıkarak onları deformasyona uğratar, böylece duygunun izleyiciye geçmesini sağlar. Resimlerinin, kıskırtıcı, haykırın, tanrısız bireyin söylemine dönüşmesini ister gibidir.

Bacon’ın resimlerinde varlık olarak kullandığı figürler, yarı hayvan yarı insan ya da ne olduğu tam olarak anlaşılamayan garip, anlaşılması güç, derisi yüzülmüş yaratıklar olarak görünürler. Isırmaya hazırlanmış bir yılan gibi ileriye doğru uzanmış bir baş, gözleri kapalı uzun boyunlu ne olduğu belli olmayan ve her an sizi ısıracağı gibi duran bir yaratık bunlardan bazılarıdır. Çoğu zaman ölümün beyazlığına sahip bir ceset görünümünde, çoğu zaman da kırmızı ve beyaz içinde et parçasını andıran yığınlara benzerler. Westall’a (2021) göre; “*Bacon’ın resimlerinde insan asla canavardan uzak değildir. İnsanoğlunun temelde bir hayvan olduğu, onun imgeleminin kalbinde yatan bir gerçektir.*” Bacon’ın ne olduğu belli olmayan yaratıklar halinde resmettiği figürler, insanın acımasızlığının ve vahşiliğinin birer yansımaları gibidir. O çoğu zaman insanın içinden geçen hayvani yanı ön plana çıkarmak ve kendi içinde taşıdığı insanın yansıtmak şeklinde sanatsal üretimde bulunur. Bu imajlar insanı rahatsız etmesine ve tiksinti uyandırmasına karşın Bacon’ın hayatının simgeleşmiş halleri biçiminde yorumlanabilir.

Bir oda içinde yalnız, çarpıtılmış ve belirli duruşlar içindeki insan figürleri, acı, korku, trajedi, umutsuzluk gibi ruhun kötü yanlarıyla ifade edilebilir. Özellikle içinde bulunduğu cinsel yaşamın uyumsuzluğu onda iğrençliğe ve şiddete dönüşmüş gibi durur. Şiddet konusunda hem bir kabullenme hem de bir imge yığını ile dışa vurma söz konusudur. İmgelerden yola çıkarak, Bacon’ın resimlerinde şiddeti kabul ettiğini, ama asıl şiddet kaynağının akıl ve mantıkla bezenmiş olmasına rağmen insan toplumu tarafından kurulan, kurallı hayat olduğunu iddia ettiğini söylemek mümkündür. “*Fiziksel şiddete maruz kaldım, dişlerimi bile kırdım. Cinsellik, insani duygular, günlük yaşam, kişisel aşağılanma — şiddet insan doğasının bir parçasıdır. En güzel manzarada bile, ağaçlarda, yaprakların altında böcekler birbirini yiyor; şiddet hayatın bir parçasıdır. Ama hayatımın bu şiddeti, yaşadığım şiddet, bence resimdeki şiddetten farklı*” (Sylvester,1999:81). Bu söylemi ile her ne kadar şiddeti yaşamın doğal bir parçası olarak algıladığını söylese de kendine özgü deneyimlerinde ortaya çıkan şiddetin resimlerine doğal olmayan bir şiddet şeklinde yansıdığını söylemiş olur. Belki de şiddeti doğal bir olgu olarak görmemesinin ve buna karşı imgelerle karşı çıkmasının ana nedeni bireysel deneyimleridir.

Bir röportajında, yaşamı anlamsız bulduğunu ve yaşama anlam verenin bireyin kendisi olduğunu söyler; “*doğarız, ölürüz ama bu ikisi arasında bu amansız varlığa dürtülerimizle anlam veririz. ... Yaratmak – acılardan büyük kurtuluştur ve yaşamın hafiflemesidir. Ama yaratıcı olmak için acı çekmek gerekir, pek çok dönüşümden geçmek gerekir.... İnsanların egolarına o kadar bağlı olduklarını düşünüyorum ki, muhtemelen basit bir yok oluştansa azap çekmeyi tercih ederler*” (Sylvester,1999:12). Kendi ifadesi ile yaratmak, sanatsal üretim bir varlık alanının sanatçı tarafından tercih edilen kurulumudur. Birey bu şekilde kendini anlamlı kılabilir ve varlığını sürdürmeyi başarabilecektir. Aynı

Francis Bacon's Resimlerinde İnsanlık Durumu: Bir Kimlik ve Gerçeklik Analizi

zamanda acının karşıt gücünü oluşturması bakımından da önemlidir. Bacon sanatsal yaratıcılığın haz veren bir eylem olduğunu ve bunun sadece anlam üretmediğini, toplumdaki soyutlanmış olsa da bireyin kendisi için salt yaratıcılıktan kaynaklı bir zevk kaynağı olduğunu ortaya serer. Mısırlı, tam da bu noktada bireyin benliğinin irdelemesini yapar ve sınırlarını çizmeye çalışır; “*Hangi noktaya kadar bireyin benliği, kendi olarak kalabilir? Biçime dair tüm bozulmalar, fiziksel ve zihinsel hastalıklar, dehşet, acı, nefret, korku, sıkışmışlık, mahkûmiyet, akıp gitme; kaçıp gitme çabası ve son olarak ölüm ve çürüme...*” (2016:34). Bacon sanatının yaratım sürecini tanımlarken buna benzer çıkarımlarda bulunur; “*içgüdü, yetenek, kültür ve şiddetli bir yaratıcı ateşe sahip olmanın birleşimidir. Uyuşturucu gibi değildir, bu her şeyin çok çabuk gerçekleştiği özel bir durumdur, bilinçlilik ile bilinçsizliğin, korku ve zevkin bir karışımıdır; biraz sevişmeyi, sevişmenin fiziksel hareketlerini andırır. Sonuç çoğunlukla heves kırıcıdır, fakat süreç hayli heyecan vericidir*” (Giacobetti, 2017:28-29). Burada sonuçtan daha çok yaratıcılık ediminin insana sunduğu bir hazdan söz eder. Etkinlik edilgenliğin karşıt gücü olarak ortaya çıkar. Eyleme geçmek, durağanlıktan daha çok benliğin bir yansımasıdır. Ben algısının biz algısına göre düzenlenmiş halinden ziyade ben’in ben’e göre kurgulanmasıdır. Tam da bu konuda kişinin kendini kendi değerlerine uygun biçimde kurmasıdır ve bu aynı zamanda insanın kendi hayatının öznesi haline dönüşmesidir.

2. Bacon’un İmgelerinin Kaynağı

Bacon’un resimlerinin kaynağının fotoğraflardan çok önemli ölçüde oluştuğunu söylemek mümkündür, zira Francis Bacon 1992’de öldüğünde, atölyesinde yığınla fotoğraf çıkmıştır. Hırpalanmış, buruşturulmuş bu fotoğraflarla benzerlikler ve imgelerin yapısı göz önüne alındığında onun resimlerinin esin kaynakları olarak kullanılmış olabileceği akla gelebilir. Özellikle Muybridge’in çektiği bir seri fotoğrafların (güreşçiler ve harekete dayalı fotoğraflar, bilimsel klinik fotoğraflar, belgesel fotoğraflar vb) Bacon’un resimleri için özel önemi varmış gibi durmaktadır. Bunun yanı sıra gazete ve dergilerden aldığı resimler ve yakın dostlarının (Isabel Rawsthorne, George Dyer, Henrietta Morales) fotoğrafları onun resimlerinde de kolaylıkla izleri sürülebilecek olan belgeler arasındadır. Bacon bu fotoğrafları kendi resimlerinin imgelerine dönüştürmüştür. Onun resimlerinin çoğunda ana tema olarak karşımıza çıkan bir başka fotoğraf, Eisenstein’in “Potempkin Zirhlisi” adlı filmde yer alan hemşirenin çığığını gösteren fotoğraftır. Bacon’un, resimlerinde kullandığı fotoğraflar onun için yalnızca bir çağrışım anlamı ile kullanılmış gibi durur. Her zaman fotoğraflarla ve günlük haberlerle çok ilgilendiğini söyler; “*Fotoğraflarla çok ilgilidim. Yaptığım resimlerden çok daha fazla fotoğrafa baktım. Çünkü onların gerçekliği, gerçeğin kendisinden daha kuvvetlidir. Bir olaya şahit olduğunuzda çoğunlukla onu detaylı açıklayamazsınız*” (Giacobetti, 2017:28-29). Kendi ifadesi ile fotoğraflarla aktarılan daha keskin bir gerçekliğin karşısından kurgusal ya da imgesel gerçeklik yer alır. Bu da onun sanatı ile fotoğraflardan yola çıkarak hayal gücünü de işin işine katarak yarattığı sanattır. Bu halleri ile fotoğraflar Bacon’un sanatında çağrışım araçları olarak bir gerçekliğe işaret eden ve onun zihinde yeniden canlanmasını sağlayan birer anıdır. Eserlerinde kullanacağı itici güç ya da hatırlatıcı bir durumda olan fotoğraflar onun yaratımında tesadüfe neden olan bir araçtır. “*Stüdyoda olanlar, diğer görüntülerin ayrıntılarını hayal etmemde bana yardımcı oluyor. Ayrıca yığınla resimli kitap, dergi, fotoğraf var. Ben buna hayal gücüm malzeme diyorum...Görüntüler, fikirleri bulmama olduğu kadar onları yaratmama da yardımcı oluyor*” (Giacobetti, 2017:28-29). Bu fotoğraflar aslında Bacon için yaşadığı dönemin vahşetini yansıtan kaynaklardı. İnsanın doğasında var olan şiddetin yıkıcılığın ve acımasızlığın kanıtlarıdır. Bacon bunları insanın içindeki şiddeti yansıtan kanıtlar olarak görmez ve ona göre savaş insanın içindeki vahşeti, yok etme düşüncesini, acımasızlığı

gösteren tek yol değildir. Bacon'ın aslında içinde yaşadığı toplumun acımasızlığından kaynaklı olarak yaşadığı şiddetin yansımalarını ifade ediyor gibi görünmektedir.

Bacon'ın resimlerinde bazı imgeler özellikle parçalı bir algının yansımaları olarak dikkat çekicidir. İnsan vücudunun bir parçası olan ağız, figürlerin yerleştirildiği saydam prizmalar, koyu gölgeler, boş yüzeyler, kuş kafesini andırır formlar, perdeler, yataklara ve sandalyelere yerleştirilmiş figürler, başının veya gövdesinin bir kısmı olmayan figürler, kasaplarda görebileceğimiz ölü sığır etleri, çoğunlukla yalnız ya da sevişme halinde deforme edilmiş figürler, kırık tabaklar, gazete kağıtları, lambalar, elektrik prizi vb. gibi. Bunun yanı sıra mezbahalar ve etle ilgili resimlerden her zaman çok etkilendiğini söyleyen Bacon için *"Et ve et hayattır! Jambon, domuzlar, diller, yanlar, kasabın penceresinde görülen sığır eti, tüm o ölümler, bunu çok güzel buluyorum. Ve hepsi satılık, ne kadar inanılmaz derecede gerçeküstü!"* (Giacobetti, 2017:28-29). Bunların arasında en dikkati çeken ise "ağız" imgesidir. Bu insan ağzıdır. Çılgık atan, bağırın, dişlerini gösteren insanların haykırıları gibidir. Özellikle Eisenstein'in "Potempkin Zırhlısı" adlı filmde yer alan hemşirenin çılgınlığını ve "des innocent" adlı resmindeki kadının çılgınlığı Bacon'ı etkilemiş olmalı ki bunların eserlerinde görünürlüğü çok fazladır. Ağız, Bacon'ın figürlerinde baştan beri belirgin bir özellik olmuştur. Eleştirmen Dawn Ades'in gözlemlediği gibi, *"Konuşma insan zekasının işareti olabilir, gözler ruha açılan pencere olabilir, ancak gözle görülür bir şekilde dili tutulamayan çılgık, vücudum içgüdüsel bir spazmıdır"* (1985:8). Bir bakıma çılgık ifade ise ifadenin vasıtası olan ağız imgesi Bacon'ın seslenişinin bir simgesine dönüşür. O suskunluk yerine çılgık atan ve acılarını duyurmaya çalışan bir benlik görünümündedir.

Savaşın son yıllarında yaptığı üçlemesinde Bacon, George Bataille'in yazılarından etkilenmiştir. Bataille (Aktaran Ades, 1985) çoğu durumlarda insan yaşamı hayvani bir şekilde ağızda konsantre edildiğini iddia eder. Öfkenin insanın dişlerini gıcırdattığını, dehşet ve şok edici acının, ağzı gözyaşlarıyla ağlayan bir uzuv haline getirdiğini, şaşkın bireyin uzamış boynunun, yukarı kalkmış başının, ağzın yerine gelmesi için kalktığını görmenin mümkün hale getirdiğini, omurga kolonlarının aldığı görüntünün hayvan yapısına daha uygun olduğunun da görülebileceğini söyler.

Bacon'un ilk resimlerinde görünen imajları Bataille'nin yazılarıyla paralellik gösterir. Önce bir figürün özellikleri arasında sadece ağzın varlığı, ikinci olarak Bataille'nin örnek olarak verdiği uzun boynun garip hayvansal uzanımı, üçüncü olarak da insan ve hayvanın paylaştığı özellikler üzerine kurulmuş olması benzerlik gösteren ortak noktaldır (Ades,1985:13).

Bacon da simgesel özellikleri ve ifadecilikle yüklenmiş ağız imgesi konusunda önemli düşüncelere sahiptir. Ağzın hareketlerinden, ağzın ve dişlerin şeklinden her zaman çok etkilendiğini söyler. İnsanların bunların her türden cinsel imaları olduğunu söylediklerini anımsatır; *"Ağzın ve dişlerin gerçek görünümüne her zaman takıntılıydım ve belki de şimdi bu takıntıyı kaybettim ama bir zamanlar çok güçlü bir şeydi. Bu ağızdan geliyor ve her zaman bir anlamda ağzı şöyle boyayabilmeyi ummuşumdur. "Monet bir gün batımını çizdiği gibi"* (Sylvester,1999:48). Bacon'ın resimlerinde sıklıkla kullandığı ağız, insanın en temel organlarından olan, Freudcu bir yaklaşımla cinsel bir sembol olarak da düşünülebilir.

Bacon'ın sıklıkla kullandığı insan imajlarının yansıması olan figürler, çoğunlukla korkutucu organik formlar, deformasyona uğratılmış biçimler halinde sunulur. Bacon'ın resimlerindeki güçlü deformasyonlar, insanın çirkin içyüzünü yansıtmak istercesine, ne olduğu belli olmayacak soyutlamalar biçiminde karşımıza çıkar. Francis Bacon'ın resimleri kolaylıkla iğrenç, tiksinc ve hatta korkunç olarak anlaşılabilir. İzleyicinin üzerinde rahatsızlık etkisi yaratabilir, hatta bu iğrenme duygusu izleyicide mide bulantısına kadar götürebilir. Bunun temel nedeni sadece kullanılan imgeler değil, renkler ve biçimlerdir. Zira biçimlerin

Francis Bacon's Resimlerinde İnsanlık Durumu: Bir Kimlik ve Gerçeklik Analizi

deformasyonu renk bileşenleri ile birlikte hem bir geçekliği tüm çıplaklığı ile betimlemeye hem de trajik ve biçimsizliğini ortaya sermeye yaramıştır.

Sonuç

Makalenin genelindeki alıntılarla da desteklendiği biçimi ile bir sanatçının kullandığı desenler, kompozisyon, renkler, biçimler vb teknik boyut ne olursa olsun içerik ve düşünsellik açısından kendi gerçeğinin dışına çıkamayacağı belirlenmiştir. Bacon'ın sanatı da onun yaşanmışlığının sonucu olarak ortaya çıkmış ifade biçimlerinden oluşmuştur. Bu yüzden Bacon'ın temaları sunarken kullandığı resimsel dilin, yaşadığı yoğun çelişkilerin ve acının izlerini taşıdığı söylenebilir. Acı, yalnızlık, kargaşa ve korkular Bacon'ın resimlerinin temelini oluşturan etmenler gibidir. Günlük yaşamın gerçekliğini, tablolarında yansıtmaya özen gösteren, ama bunu, realist ya da hiper realist bir ressam gibi gözün gördüğünü yansıtmakta değil, gözün algıladığından, bellekte oluşan anlarından, anılarından, renklerden ve biçimlerinden yola çıkarak gerçekleştiren Bacon'ın resimlerinde, ayrıntı, yaşanmışlığın izlerini taşır.

Ancak Bacon'ın resimlerinde acı çeken kişinin sadece kendisi olmadığını da söylemek mümkündür. O, resimlerinde belki de kendi üzerinden toplumdaki şiddeti anlatmaya çalışan toplum adına söz almış bir ozan olarak da görülebilir. Resimlerinde kullandığı soyutlanmış, hapsedilmiş, acılı, yalnız figürler aslında kendisi durumundaki, tüm insanlığın resimleri olarak algılanabilir. Aslında cam kabin hissi uyandıran kompozisyonlarının içinde hapsedilmiş ve korunması gereken tüm insanlık gibi durmaktadır.

Sonuç olarak, kimi zaman ataerkil toplumun belirlediği cinsiyet rollerine göre öteki olan Bacon'ın dışlanmışlığı, yaşadığı yalnızlık ve yalıtılma durumu, topluma giderek yabancılaşması ile birlikte deneyimlenen olumsuzluklar ve derin travmaların yansması onun resimlerinde kendini bariz biçimde ortaya serer. Onun yaşadığı sadece bireysel cinsel bir kimlik karmaşası değildir. Yaşadığı çocukluk döneminde doğrudan etkilerini duyumsadığı birinci Dünya Savaşı da onun hayal dünyasında şiddet ve acının çeşitli görünümlemlerle hafızaya depolanmasına neden olmuş görünmektedir. Zira resimlerinde bu türden dehşet duygusunun, insan bedeninin parçalanmış halinin, kanın ve kimi zaman insan, kimi zaman farklı yaratıklar biçiminde ve çok farklı konumlarda betimlenen varlıkların vahşilikleri de bunun birer yansıması gibi görünmektedir. Bacon'ın resimlerinde sadece bireysel olanı işlemediğini, bireysel olandan yola çıkarak everensele ulaşmaya çabaladığını ve genel trajik insanlığın resmini sunmaya çalıştığını resimlerinden anlamak olasıdır.

Kaynakça

- BIANCHI, P (1999). "Real Life" Art-ist Güncel sanat seçkisi-2. A4 Ofset. İstanbul.
- BERGER, J. (2020). *Görme Biçimleri*. (Y. Salman, çev.). İstanbul, Metis Yayınları.
- CAMUS, A. (2015). *Başkaldıran İnsan*, Deneme (Çev: Tahsin Yücel) İstanbul. Can Yayınları.
- DAWN, A. (1985). *Francis Bacon*. Harry. Abrams Inc New York. S.9.
- GASSET, O. J. Y. (2012). *Sanatın İmansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler*. (Çeviri:Neyriye Gül Işık). İstanbul. Y.K.Y.
- GIACOBETTI, F. (2017). Francis Bacon: "Sevilmek için Resim Yaptım" (Çev: Ömer Aybars Yurdun). İzlekler.Kasım-Aralık 2017-sayı.3.(<https://izlekler.com/wp-content/uploads/2017/11/İZLEKLER-3.pdf>).
- GIACOBETTI, F. (1992), *The Last Francis Bacon Interview – On Violence, Meat and Photography*. Alıntı Tarihi, 08.01.2024 (<https://americansuburbx.com/2015/02/francis-bacons-last-interview-on-violence-meat-and-photography.html>)

- İPŞİROĞLU.M.E. (1972). *Avrupa Resminde Gerçek duygusu*. İstanbul. Üniversitesi. Fen Edebiyat Fakültesi yayınları
- MISIRLI, Ç (2016). *Tekinsizlik kavramının sanattaki yansımaları*. (Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Bölümü) Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi.
- NIETSCHE, F. (2011). *Böyle Buyurdu Zerdüş*t. (Çev. Mustafa Tüzel) İstanbul. İş Bankası Yayınları.
- SONTAG.S (1991). *Sanatçı: Örnek Çilekeş*. İstanbul Metis Yayınları.
- YÜRÜTEN.Ş.E.(2019). *Bacon'dan 5 Sanat dersi*. (24 Kasım. Alıntı Tar. 30.12.2021 <https://vogue.com.tr/metropol/francis-bacon>)
- SLYVESTER, D. (1999) *The Brutality of Fact Interviews with Francis Bacon*. Singapur. by Thames and Hudson
- TELLİ, A. (2004). *Su çürüdü*. İstanbul. Everest Yayınları.
- WESTALL, M. (2021) *Francis Bacon: Royal Academy of Art to Presents Man and Beat*. Alıntı Tarihi, 11.01.2022. (<https://fadmagazine.com/2021/10/13/the-royal-academy-of-arts-to-present-francis-bacon-man-and-beast/>)